

1974-2024

50

מאירס ג'וינט
ברוקדייל

אלימות במשפחה בזמן מלחמה: סקר 'בזק' מקוון לבחינת היקפי אלימות במשפחה בחברה הישראלית בעת מלחמת 'חרבות ברזל'

אנה רזניקובסקי-קוראס הדס שפירא
בן אלפסי טל ארזי

עריכת לשון: רויטל אביב מתוק
תרגום לאנגלית (תקציר): אקסיומה
עיצוב גרפי: ענת פרקו טולדנו

המסמך הוזמן על ידי התוכנית הלאומית למאבק באלימות במשפחה

מכון מאירס ג'וינט ברוקדייל

ת"ד 3886 ירושלים 9103702

טלפון: 02-6557400

brook@jdc.org | brookdale.jdc.org.il

ירושלים | סיוון תשפ"ד | יוני 2024

תקציר

רקע

אלימות במשפחה היא תופעה רחבת היקף, והיא חוצה קבוצות באוכלוסייה, מגדרים, רמות השכלה ומצב חברתי-כלכלי. עם זאת, מאפיינים חברתיים מסוימים המזוהים עם קבוצות שונות באוכלוסייה, כגון צפיפות מגורים ומגורים עם משפחה מורחבת, עלולים להגביר את הסיכון לקיומה או להסלמתה. ב-7 באוקטובר 2023, פתח ארגון הטרור חמאס במתקפת פתע על יישובי עוטף עזה ופרצה מלחמת 'חרבות ברזל'. מחקרים שנערכו ברחבי העולם מצביעים על החרפה בתופעת האלימות במשפחה מיד לאחר אירועים מסכני חיים ברמה הלאומית כדוגמת אסונות טבע או מלחמות, ואף בחלוף כמה שנים מאותם אירועים. בינואר 2024, כארבעה חודשים לאחר פרוץ המלחמה, פנתה התוכנית הלאומית למאבק באלימות במשפחה לצוות תוצאות במכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל בבקשה לערוך סקר 'בזק' שיספק תמונת מצב עדכנית על היקפי תופעת האלימות במשפחה על רקע המלחמה ויאפשר להשוות בין היקפיה בתקופת המלחמה ובין היקפיה בתקופת משבר מגפת הקורונה.

מטרות

לתת תמונת מצב עדכנית על היקפי תופעת האלימות במשפחה על רקע מלחמת 'חרבות ברזל' ועל גורמי הסיכון הייחודיים שמביאה עימה תקופת משבר זו. ממצאי הסקר יוכלו לשמש בהמשך לצורך איתור ומתן מענים מותאמים לקבוצות באוכלוסייה המצויות בסיכון מוגבר.

שיטה

המחקר נערך בשיטה כמותית באמצעות סקר אוכלוסייה.

כלי המחקר: שאלון לדיווח עצמי שהתבסס על שאלון מחקר בנושא¹ אשר פותח בתקופת מגפת הקורונה. השאלון כולל את הרכיבים האלה: מאפייני רקע של המשיבים; ביטויים התנהגותיים לאלימות במשפחה; גורמים מגבירי סיכון לאלימות במשפחה; מענים ודרכי התערבות (תפוקות).

מדגם: 1,529 משיבים בני 18+, במדגם מייצג בחברה הישראלית מבחינת מגדר, גיל, השתייכות דתית ורמת דתיות.

הליך איסוף המידע והנתונים: שאלון הסקר נשלח בשתי שפות – עברית וערבית. איסוף הנתונים התבצע בין 28 בינואר ל-26 בפברואר 2024 (כארבעה חודשים לאחר פרוץ המלחמה).

¹ לדוח המחקר ראו ארזי, ט. ורזניקובסקי-קוראס, א. (2021). אלימות במשפחה בצל משבר הקורונה. מ-189-21. מכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל

ניתוחים סטטיסטיים: עבור כל אחד מסוגי האלימות חושבו מדדים מסכמים המאפשרים להתייחס לכל תחום תוכן בתור גורם יחיד ובכך לפשט את הניתוח, וכן נערכה השוואה בין ממצאי הסקר הנוכחי שנערך בחודשיה הראשונים של מלחמת 'חרבות ברזל' ובין ממצאי הסקר הקודם אשר נערך בתקופת מגפת הקורונה.

ממצאים

- אלימות במשפחה מושפעת מגורמים מגבירי סיכון שונים: מאפיינים דמוגרפיים (מגדר, גיל, קבוצה באוכלוסייה, ארץ לידה, מצב משפחתי ונטייה מינית), מאפייני מלחמה (היפגעות של המשיב או של בני משפחתו מאירועי הטרור או מן המלחמה), צרכים נוספים של המשיב שאינם ביטויי אלימות (מצב בריאות, צפיפות מגורים, מצב תעסוקתי וכלכלי, קשרים משפחתיים וחברתיים, תחושת רווחה נפשית).
- תדירות התרחשותם של כלל סוגי האלימות שנבחנו (מילולית, רגשית או נפשית, כלכלית, פיזית ומינית) הייתה גבוהה יותר בתקופת מגפת הקורונה מאשר בחודשי המלחמה שנבדקו.
- רבים מן המשיבים אשר דיווחו כי הם קורבנות לאלימות במשפחה או עדים לה או כי הם נוהגים באלימות כלפי משפחתם, לא פנו לגורמי סיוע. הסיבות העיקריות לכך הן חוסר הכרה באלימות במשפחה כבעיה, וחוסר הכרה בה כבעיה הדורשת עזרה ומעורבות של אנשי מקצוע לפתרונה.

המלצות

1. במחקר זה עלה כי פוגעים ונפגעים רבים אינם פונים לטיפול בבעיית האלימות במשפחתם בעיקר בשל היעדר הכרה באלימות במשפחה כבעיה הדורשת התערבות של אנשי מקצוע. יש להגביר את המודעות לסוגים וביטויים שונים של אלימות במשפחה, וכן למענים הקיימים להתמודדות עימה.
2. על רקע ההכרה בכך שמצבי משבר מעצימים את גורמי הסיכון לאלימות במשפחה, מומלץ להמשיך ולערוך סקרים יזומים על היקפי אלימות במשפחה בקרב האוכלוסייה הכללית בישראל בעיתות משבר.
3. לצורך גיוס לטיפול, עולה חשיבות לאיתור של פוגעים ונפגעים מאלימות מילולית, מאלימות רגשית או נפשית ומאלימות כלכלית במשפחה (סוגי אלימות "שקופים" אשר קשה לזהותם), בקרב קבוצות באוכלוסייה שלהן מאפיינים וצרכים המגבירים את הסיכון להישנותה.
4. מומלץ להשוות בין ממצאי המחקר הזה ובין ממצאי מחקר בנושא אלימות בזוגיות בעת שגרה, אשר נערך בימים אלו בהובלת עמותת שיתופים באמצעות מכון ERI ובשיתוף משרד הרווחה והביטחון החברתי.
5. מומלץ לערוך מדידה עיתית של תופעת האלימות במשפחה בישראל בעת שגרה, כדי שאפשר יהיה לעקוב אחרי היקפי התופעה בכללותה ובפילוח לפי סוגי האלימות השונים, לבחון את המגמות והשינויים בתופעה וכן את הגורמים המגבירים את הסיכון להסלמה באלימות.

דברי תודה

אנו מבקשות להודות לכל מי שסייע ישירות או בעקיפין בביצוע המחקר:

לגב' ענבל קארה, מנהלת תחום פ"א – אלימות במשפחה מודולים והכשרה במשרד הרווחה והביטחון החברתי ומנהלת התוכנית הלאומית למניעה וטיפול באלימות במשפחה; ולגב' טלי רוזנפלדר, מנהלת תחום פ"א – אלימות במשפחה קהילה במשרד הרווחה והביטחון החברתי – אשר תמכו במחקר והיו שותפות חשובות בו.

לגב' איילה מאיר, מנהלת אגף בכירה באגף בכיר משפחות, ילדים ונוער בקהילה במשרד הרווחה והביטחון החברתי; לגב' מלי אורגד, מנהלת שירות טיפול והגנה במצבי טראומה ומשבר במשרד הרווחה והביטחון החברתי; ולד"ר יסמין רובין קופר, מנהלת יוזמת 'קווים אדומים – השותפות למניעת אלימות בזוגיות' אשר תרמו רבות מן הידע הרב ומן הניסיון המעשי שלהן לגיבוש שאלוני סקר מדויקים, בהירים ומקיפים.

תוכן עניינים

1	1. רקע
1	1.1 תופעת האלימות במשפחה (domestic violence)
2	1.2 מלחמת 'חרבות ברזל'
3	1.3 מדידה קודמת: אלימות במשפחה בצל משבר הקורונה
5	2. מטרת המחקר
6	3. תהליך העבודה ושיטת המדידה
6	3.1 שיטה
6	3.2 כלי המחקר
7	3.3 מדגם
7	3.4 הליך איסוף המידע והנתונים
8	3.5 ניתוחים סטטיסטיים
8	3.6 אתיקה
9	4. ממצאים
9	4.1 מאפייני רקע של המשיבים
31	4.2 צרכים (קשיים, דאגות ובעיות)
28	4.3 אלימות במשפחה: השוואה בין חודשיה הראשונים של מלחמת 'חרבות ברזל' ובין תקופת מגפת הקורונה
23	4.4 תפוקות (מענים ודרכי התערבות)
43	5. מגבלות המחקר
35	6. סיכום הממצאים ודיון
35	6.1 מאפיינים
53	6.2 צרכים (קשיים, דאגות ובעיות)
38	6.3 השוואה בין חודשיה הראשונים של מלחמת 'חרבות ברזל' ובין תקופת מגפת הקורונה
39	6.4 מענים ודרכי התערבות (תפוקות): היעדר פנייה לסיוע של קורבנות, של עדים לאלימות במשפחה ושל אנשים הנוהגים באלימות במשפחתם
14	7. המלצות
24	עוד פרסומים של המכון בנושא
43	מקורות
49	נספחים

רשימת לוחות

- 9 לוח 1: מאפיינים דמוגרפיים של המשיבים
- 11 לוח 2: מאפיינים של המשיבים הקשורים למלחמה
- 12 לוח 3: מאפיינים של המשיבים הקשורים להחזקת נשק
- 16 לוח 4: אלימות במשפחה בפילוח לפי סוג המשיב
- 18 לוח 5: מתאמים בין סוגי אלימות ובין עצמם
- 21 לוח 6: הסדר מגורים
- 21 לוח 7: שינוי בהסדר המגורים בעקבות המלחמה
- 22 לוח 8: מצב תעסוקתי וכלכלי של המשיבים
- 24 לוח 9: מצב רוח בשלושת החודשים שלפני הסקר
- 28 לוח 10: הישנות של ביטויי אלימות במשפחה בתדירות כלשהי – השוואה בין חודשיה הראשונים של מלחמת 'חרבות ברזל' ובין תקופת מגפת הקורונה
- 28 לוח 11: שילוב בין סוגי פגיעות – השוואה בין חודשיה הראשונים של מלחמת 'חרבות ברזל' ובין תקופת מגפת הקורונה
- 29 לוח 12: מבחן שונות (T-test) של תדירות ביטויי אלימות מילולית, רגשית או נפשית – השוואה בין סקר הבזק בחודשיה הראשונים של מלחמת 'חרבות ברזל' ובין סקר הבזק בתקופת מגפת הקורונה
- 30 לוח 13: מבחן שונות (T-test) של תדירות ביטויי אלימות כלכלית – השוואה בין סקר הבזק בחודשיה הראשונים של מלחמת 'חרבות ברזל' ובין סקר הבזק בתקופת מגפת הקורונה
- 30 לוח 14: מבחן שונות (T-test) של תדירות ביטויי אלימות פיזית – השוואה בין סקר הבזק בחודשיה הראשונים של מלחמת 'חרבות ברזל' ובין סקר הבזק בתקופת מגפת הקורונה
- 31 לוח 15: מבחן שונות (T-test) של תדירות ביטויי אלימות מינית – השוואה בין סקר הבזק בחודשיה הראשונים של מלחמת 'חרבות ברזל' ובין סקר הבזק בתקופת מגפת הקורונה

רשימת תרשימים

- 13 תרשים 1: תדירות אלימות מילולית, רגשית או נפשית במשפחה
- 14 תרשים 2: תדירות אלימות כלכלית במשפחה
- 15 תרשים 3: תדירות אלימות פיזית במשפחה
- 15 תרשים 4: תדירות אלימות מינית במשפחה
- 19 תרשים 5: מחלות נפש או פוסט-טראומה
- 19 תרשים 6: מחלות כרוניות ומוגבלויות
- 20 תרשים 7: תדירות השימוש לרעה של המשיבים בסמים, תרופות מרשם ואלכוהול
- 23 תרשים 8: שביעות רצון מן הקשרים החברתיים והמשפחתיים

- 24 תרשים 9: תחושת חרדה ותחושת דיכאון
- 31 תרשים 10: השוואה בין ממוצעי המדדים המסכמים של סוגי האלימות במשפחה בחודשיה הראשונים של מלחמת 'חרבות ברזל ובין ממוצעי המדדים המסכמים של סוגי האלימות במשפחה תקופת מגפת הקורונה
- 32 תרשים 11: היעדר פנייה של משיבים הנוהגים באלימות במשפחתם לגורמי סיוע
- 33 תרשים 12: היעדר פנייה של קורבנות לאלימות במשפחתם או של העדים לה לגורמי סיוע